

'Gated' ondernemerschap in Palestina

AUTEUR Omar Jabary Salamanca

FOTOGRAFIE Peter Mulligan & Otto Magnus

Sinds kort heeft de 'vredesindustrie' in de Palestijnse gebieden het plan opgevat om economisch georiënteerde ruimtelijke enclaves op te richten. Deze geplande ontwikkeling staat echter in groot contrast met de realiteit ter plaatse.

Er zijn meer dan genoeg nuchtere observatoren en zelfverklaarde visiTheodor Herzl (1860-1904), de grondlegger van de zionistische koloniale beweging stelde in 1882: "We zullen trachten de arme [Palestijnse] bevolking over de grenzen te duwen door in werk te voorzien in de transitlanden, en tegelijkertijd hen arbeid te verbieden in ons land. Diegenen met eigendom zullen ons vergezellen. De transfer van land en de ontheemding van de armen moet echter discreet en met voorzichtigheid worden uitgevoerd... Geen land zal terug verkocht worden aan de oorspronkelijke eigenaars." Zes decennia later, tijdens de opkomst en naweeën van de Arabisch-Israëlische Oorlog van 1948, zou de ingebeelde geografie van Herzl zich ruimtelijk inbedden, waardoor de sociale, economische en politieke geografie van het historische Palestina radicaal veranderde.

De Israëlische staat werd in 1948 opgericht na wat de Palestijnen Al-Nakba, de catastrofe, noemen. 750.000 Palestijnen, circa negentig procent van de toenmalige bevolking, werd onteigend en al hun materiële en culturele eigendommen werden overgenomen. 531 Dorpen werden met de grond gelijk gemaakt en elf stedelijke buurten werden vernietigd. Kort daarna werden bossen, amusementsparken en Joodse nederzettingen opgetrokken en kregen voormalige Arabische plaatsen en toponiemen andere namen in een poging de Palestijnse ruimtes te judaïseren. Met de Israëlische bezetting van de Westelijke Jordanoever, Gaza en Oost-Jeruzalem in de zomer van 1967 werd een nieuw offensief gelanceerd in het zionistische project. Het leidde eerst tot een uitbreiding van de militaire bezetting en later tot het ontstaan van Israëlische nederzettingen op de Westelijke Jordanoever en in de Gazastrook. Sindsdien zien we twee overlappende maar asymmetrische geografieën. Israëlische koloniale nederzettingen en Palestijnse steden en dorpen zijn in een continue strijd om land en voorzieningen verwickeld. Net als in 1948 bracht deze herdefiniëring en uitbreiding

van het Israëlische gebied de vernietiging van de Palestijnse stedelijke infrastructuur met zich mee en een uitbreiding van een op forten en wallen gebaseerde militaire geografie.

Creatieve destructie

De politiek van creatieve destructie, waarbij de Palestijnse geografie systematisch wordt vervangen door een ex-novo Israëlische geografie, is niet alleen essentieel om de herconfiguratie van de ruimtelijke relaties en het landschap te begrijpen, maar ook de voortzetting van de afhankelijkheid en ontwikkelingskloof tussen de Palestijnen en de Israëlische staat. Al-Nakba staat tot op de dag van vandaag in de Palestijnse ruimte gegrift als de intrinsieke 'collateral damage' van het zionistische ethos gericht op de ontwikkeling van een demografisch exclusieve Joodse staat die tot op heden geen officiële grenzen kent. Deze topografie van de catastrofe, zoals sommige auteurs het noemen, wordt niet alleen voortgedreven door het motto "maximum land, minimum Arabs", maar ook door de vernietiging van de psychologische structuren waarop de Palestijnse maatschappij steunt en het uitwissen van de voor de Palestijnen betekenisvolle ruimtes die hen verbinden met hun land. Vooral steden en stedelijke infrastructuur zijn de inzet geworden van systematische pogingen om de Palestijnse politieke entiteit als het ware onmogelijk te maken en de economie te verstikken.

Desillusies van het Oslo-proces

De productie van de topografie van de catastrofe zette de deuren open voor een territorialisering van meervoudig dwingende maatregelen, zowel op juridisch, administratief, politiek, ideologisch, economisch als militair vlak. Ik beperk me hier echter tot de sociaalruimtelijke en politiek-economische uitkomsten van het Oslo-proces tussen de Palestijnen en Israël's.

In tegenstelling tot de meer bekende interpretaties, heeft het Oslo-proces sinds 1991 bijgedragen tot het bevestigen van bestaande machtsmechanismen en -ongelijkheden. Het bracht tevens een dialectisch mechanisme van Israëlische ontwikkeling en Palestijnse 'des-ontwikkeling' teweeg. Dit proces heeft zijn wortels in een logica parallel aan die van creatieve destructie. Bovendien behoudt Israël haar

De Israëlische Westoeverbarrière fragmenteert de Palestijnse geografie.

controle over zo'n tachtig procent van de Westelijke Jordaanoever, Gaza en Oost-Jeruzalem, en is ze nu - juist door het Oslo-proces - als 'legale bezetter' niet meer verantwoordelijk voor het verstrekken van basisvoorzieningen als water, gezondheidsvoorzieningen en huisvesting. Het onderhandelingsproces zette een geografisch onteigeningsproces in gang dat de Palestijnse geografie fragmenteert. De hele matrix van controle door middel van koloniale nederzettingen, corridors, massieve barrières, controleposten en militaire bases draagt hier verder toe bij. Uiteindelijk heeft dit geleid tot een amalgaam van gedisconnecteerde apartheid in de vorm van enclaves.

Deze ruimtelijke herdefiniëring was van essentieel belang om de Israëlische controle over Palestijns gebied, haar grondstoffen en de bevolking te waarborgen. Zoals later verder zal worden besproken, waren de Oslo-akkoorden (1993) ook cruciaal in het institutionaliseren van een economisch offensief om Palestijnen afhankelijk te maken van de Israëlische economie en tegelijkertijd te streven naar een sociale, politieke en demografische scheiding van de twee volkeren. Het economische beleid was succesvol in zijn opzet om de Palestijnse landbouw en industriële sectoren te vernietigen en de afhankelijkheid van externe inkomsten voor dagelijkse voorzieningen op te drijven. In plaats van een vredesproces dat het conflict oplost, werd het Oslo-proces in de praktijk een misleidende strategie om het conflict te beheersen onder het mom van eeuwigdurende 'vredesgesprekken'.

De betrokkenheid van de internationale gemeenschap was bovendien een strategische zet die vooral gunstig was voor het imperialistisch

project van de Verenigde Staten in hun streven naar kapitaalextractie, ruimtelijke herstructurering en kapitaalaccumulatie in de regio. Door een herdefiniëring van de koloniale verhouding met de Palestijnen werd de Israëlisch-Palestijnse relatie genormaliseerd. In concreto betekent dit dat de officiële Arabische boycot, die werd geïmplementeerd na de Al-Nakba als een strafmaatregel, verviel en dat als gevolg van deze détente de langverwachte Israëlische integratie in de regionaal-mondiale economie kon plaatsvinden. Het Peres-Rabin plan voor Oslo was cruciaal voor zowel de Israëlische economie als voor de Palestijnse diaspora, die haar financiële steun na de Perzische Golfoorlog (1991) door de daarmee gepaard gaande mutaties in de regionale olie-economie bedreigd zag.

Opbouw van de Palestijnse staat

De Palestijnse Autoriteit werd de institutionele en bureaucratische nucleus die voortvloeide uit het Oslo-proces tussen de Verenigde Staten, de Europese Unie, Israël en de PLO. Al falend sinds zijn oprichting, werd de Palestijnse Autoriteit in toenemende mate een politiestaat met stijgende corruptie, die voor haar voortbestaan en legitimatie afhankelijk werd van externe economische en politieke patronage. Miljarden dollars uit hulp- en ontwikkelingsgeld, vooral van de Europese Unie en de Verenigde Staten, vloeiden de Palestijnse gebieden binnen, wat resulteerde in de ontmanteling van goed georganiseerde en diep gepolitiseerde lokale organisaties. De hulp gelden werden al snel voorwaardelijke ontwikkelingspakketten, gebaseerd op indicatoren van

goed bestuur, institutionele ontwikkeling en economische herstructurering. Het gevolg was dat het organisch gegroeide sociaal-politieke geheel van organisaties vervangen werd door een gedepoliteerd amalgaam van 'civil society'-organisaties: een corpus van gefinancierde maar concurrerende ngo's.

Politicoologe Sara Roy stelt dat elk ontwikkelingsproject in de Palestijnse bezette gebieden dat gepaard gaat met Israëlische militaire inmening aantoont dat hulp en ontwikkeling tot verminderde structurele afhankelijkheid faalt. Doordat deze ondersteuning niet resulteert in het terugdringen van de Israëlische bezetting, leidt zij juist tot een bevordering ervan. Met Mufid Qassoum kunnen we daarom concluderen dat de institutionele setting die het Oslo-proces in het leven heeft geroepen, functioneert als een krachtig wapen om "Palestijnse intellectuelen te betrekken, te depolitiseren en te deradicaliseren, mensen te demobiliseren en het Palestijnse sociaal-politieke landschap zodanig te transformeren dat mondiaal kapitaal de regio binnen kan stromen."

Ondernemerschap en koloniale normalisatie

Zoals wordt beargumenteerd door de Zweedse journalist Peter Lagerquist, had de politieke economie van het Oslo-proces twee belangrijke gevolgen. Enerzijds zette het de privatisering van de bezetting in gang door het 'outsourcen' van de Palestijnse staatsopbouw, het uitbesteden van diensten en voorzieningen en de continue ontwikkelings- en reconstructiepogingen van de internationale gemeenschap. Ondanks het falen van een Palestijnse protostaat onder permanente bezetting, leidde het anderzijds tot een context van regulatie om de Palestijnse economie te integreren in de mondiale markten door middel van een staatsmodel dat verkocht wordt als "een middel om in mondiale standaarden van bestuur te voorzien ten behoeve van het aantrekken van internationale investeerders."

De radicale transformatie van de Palestijnse economie blijkt bijvoorbeeld goed uit het nieuwe Palestijnse Hervormings- en Ontwikkelingsplan. Dit document is de uitkomst van de conferentie die op 17 december 2007 in Parijs werd gehouden en waarmee de internationale gemeenschap de regering van de Palestijnse Autoriteit onder leiding van president Mahmoud Abbas en premier Salam Fayyad financieel wilde ondersteunen. Het plan, opgesteld door de Palestijnse Autoriteit in samenwerking met de Wereldbank en het Britse Departement voor Internationale Ontwikkeling, ontving officiële steun en loftuitingen van de Israëlische regering tijdens de Conferentie voor Investerings- en Ontwikkeling in Palestina, gehouden in Bethlehem in mei 2008. Het plan is niet alleen een bekrachtiging van het politiek-economisch raamwerk dat werd vastgesteld in Oslo, maar tegelijkertijd een serieuze stap voorwaarts in het doorvoeren van de neoliberale agenda.

Hoe dan ook, zoals opgemerkt door onderzoeker en activist Adam Hannyeh, blijft het doel uiteindelijk het verankeren van de bezetting in een internationaal gesanctioneerde visie op ontwikkeling en de integratie van Israël in de markt van het Midden-Oosten door het samenbrengen van Arabisch en Israëlisch kapitaal in gemeenschappelijke investeringsprojecten. Omdat een voorwaarde is dat de implementatie van verschillende initiatieven plaatsvindt onder de vlag van de gemeenschappelijke Israëlisch-Palestijnse vredesprojecten, staan deze momenteel bovenaan de lijst van prioriteiten voor de huidige 'vredesonderhandelingen'.

Mondiaal georiënteerde maquiladora's

De topografie van de catastrofe die hier ter discussie staat, zal op termijn verdwijnen. Daarop moeten projecten volgen met zogenaamde 'snelle impact' om de economische hervormingen en de ontwikkelingsvisie materieel gestalte te geven. Het Palestijnse Hervormings- en Ontwikkelingsplan blaast een oud plan om industriële parken te bouwen aan de rand van de Westelijke Jordaanoever met behulp van buitenlandse en lokale investeringen nieuw leven in. Deze 'industriële grensgebieden', opgericht zonder democratische inspraak, zullen goederen gaan uitvoeren naar de Verenigde Staten, de Europese Unie en de Golfstaten. Tot dusver werden Jenin, Hebron en Jericho geselecteerd als locaties voor deze industriële staatsondernemingen. Goedkope Palestijnse arbeidskrachten zullen voor de productie van deze gesloten limbo's worden ingezet, waarbij - vergelijkbaar met de maquiladora's in het Mexicaans-Amerikaanse grensgebied - noch de Palestijnse, noch de Israëlische arbeids- en milieuwetten van kracht zullen zijn.

De miljarden dollars aan hulpgelden dragen bij aan de ontmanteling van lokaal sterk gepolitiseerde organisaties.

De lokale Palestijnse oppositiegroep tegen de Westoeverbarrière, ook wel de 'apartheidsmuur' genoemd, stelt in een recent rapport dat deze projecten de Palestijnse afhankelijkheid van Israël voor de toegang tot de markt nog verder zal vergroten. Tegelijkertijd zullen dergelijke projecten vooral investeerders aantrekken op basis van de lage arbeidskosten. De ontwikkeling van deze projecten geeft aan dat de illegale situatie die door de bezetting is ontstaan, economisch geïncorporeerd en dus in feite erkend wordt. Een voorbeeld daarvan is de Corridor for Peace and Prosperity, voorgesteld en sinds enkele jaren gepromoot door het Japanse Internationale Samenwerkingsagentschap. Dit project, dat gericht is op de creatie van een agrarisch-industrieel gebied in de vruchtbare delen van de Jordaanvallei, zal Palestijnse boeren veranderen in dagloners en hen onderwerpen aan een groter Israëlisch en regionaal agrarisch-industrieel complex. Problematischer is echter het feit dat dit het grotere project van landtoe-eigening door Israël van de afgelopen vier decennia erkent en legitimeert.

Arabisch vastgoed in Joods-koloniale stijl

Een ander belangrijk object van publiek-private investering dat onderdeel uitmaakt van het Palestijnse Hervormings- en Ontwikkelingsplan, en in omvang nog groter is dan de voorgestelde fabrieksparken, is de vastgoedsector. Bouwprojecten worden gepresenteerd als ontwikkelingsprojecten voor betaalbare woningen voor de verarmde Palestijnse populatie, maar men volgt in grote lijnen dezelfde logica als bij de Palestijnse maquiladora's. Gesteund door de Wereldbank, de Verenigde Staten, de Europese Unie, Rusland en de Verenigde Naties wordt ook de ontwikkeling van huisvestingsprojecten geïncorporeerd in de dynamiek van de politieke 'vredesonderhandelingen'. Investeren in huisvesting wordt daardoor een onderhandelingsinstrument, onderworpen aan

Israëlische koloniale nederzetting Modi'in: het model voor Palestijnse vastgoedontwikkeling 'met een hoofdletter M'.

de wil van Israël, die dergelijke projecten eerst steun en goedkeuring moet geven. Er is expliciet vastgelegd dat "de Israëlische regering met de Palestijnse Autoriteit de specifieke voorgestelde huisvestingsprojecten zal bediscussiëren." De Palestijnse politieke en economische elites hebben niettemin hun enthousiasme betoond en zijn sterk betrokken geraakt bij deze ondernemingen.

Rawabi, wat zoveel betekent als 'heuvels', is het vlaggenschip van de vastgoedontwikkeling geworden en wordt geacht een transformatie teweeg te brengen in de vastgoedsector op de Westelijke Jordaanoever. Zoals opgemerkt in een brochure zal Rawabi de "eerste geplande Palestijnse gemeenschap" vormen in de omgeving van Ramallah. Het project is het resultaat van samenwerking tussen Palestijnse en Qataarse vastgoedmaatschappijen. Met groot retorisch geweld wordt Rawabi beschreven als "het herverbinden van de Palestijnse bevolking aan haar land." Sami AlSabawi, woordvoerder van de Union Construction and Investment Corporation, stelt dat investeren in dergelijke vastgoedprojecten niet alleen een Palestijnse taak van nationaal formaat is, maar ook dat de investeringen zichzelf gegarandeerd zullen terugverdienen. Rawabi zal er echter niet in slagen om de 'nationale taak' te vervullen als het gaat om het realiseren van betaalbare huisvesting voor iedereen. De woningen zullen vooral verkocht worden aan de werknemers van de Palestijnse Autoriteit en aan Palestijnen uit de diaspora en de Verenigde Arabische Emiraten. Paradoxaal genoeg doen de schetsen van Rawabi sterk aan de Israëlische koloniale nederzettingen op de Westelijke Jordaanoever denken, door welke ze geïnspireerd werden. Bashar Masri vertelt: "Voor mij is Modi'in [een Israëlische kolonie op de Westelijke Jordaanoever] het model met een hoofdletter M." Als Rawabi een succes wordt dan zal het project gekopieëerd worden in de grote Palestijnse verstedelijkte gebieden.

Deze projecten beantwoorden weliswaar aan het verlangen naar kapitaalaccumulatie bij de betrokken economische en politieke Palestijnse elites, maar zullen als enclaves-binnen-enclaves uiteindelijk onderworpen blijven aan de wil van de bezetter. Ze zijn onlosmakelijk verbonden met de normalisering van de bezetting en de integratie van Israël in de regionale en mondiale markt waarbij vrije accumulatie door onteigening plaatsvindt. Dit 'gated' ondernemerschap is dus enerzijds het resultaat van de door koloniale nederzettingen veroorzaakte geografische vervorming, maar anderzijds ook een forum voor regionale en mondiale neoliberale herschikking op lokaal niveau. Destructieve creatie is de

modus operandi én het mechanisme waarmee de noodzakelijke condities voor de reproductie daarvan worden gerealiseerd.

Als men de topografie van de catastrofe in Palestina volledig zou begrijpen, dan zou men zien dat 'des-ontwikkeling', het bewust tot doelwit maken van Palestijnse ruimte, en de penetratie van het neoliberale kapitalisme in de regio niet slechts naast elkaar bestaan, maar elkaar versterken. Uit de voorbeelden die eerder zijn besproken, zowel de maquiladora's als de nieuwe suburbane steden, blijkt perfect hoe de verschillende bestuursniveaus samengrijpen in bredere ruimtelijke configuraties. Echter, zoals de Franse filosoof Henri Lefebvre al aanvoerde, de productie van ruimte is een constant voortgaand proces. Ruimte is een sociaal product dat onophoudelijk aangevochten en onderhandeld wordt en als dusdanig beïnvloed kan worden door individuele en collectieve ruimtelijke praktijken. Na de klap van Oslo zijn lokale Palestijnse organisaties aan een moedig proces van reorganisatie begonnen om deze externe krachten te bestrijden door middel van een creatieve strijd voor sociale en ruimtelijke rechtvaardigheid.

Omar Jabary Salamanca (Omar.Jabary@UGent.be) is doctoraal onderzoeker bij de MENARG (Middle East and North Africa Research Group) aan de vakgroep Politieke Wetenschappen aan de Universiteit Gent. Vertaald door Pascal Debruyne.

Literatuurselectie

- Hanniyeh, A. (2008) Palestine in the Middle East: Opposing neoliberalism and US power. <www.monthlyreview.org/mrzine/hanieh190708a.html> Laatst bezocht: april 2009.
- Lagerquist, P. (2003) Privatizing the occupation: The political economy of an Oslo development project. *Journal of Palestine Studies* 32, 2, 5-20.
- Lefebvre, H. (1991) *The production of space*. Oxford: Blackwell Publishers.
- Pappe, I. (2006) *The ethnic cleansing of Palestine*. London: Oneworld.
- Parker, C. (1999) *Resignation or revolt: Sociopolitical development and the challenges of peace in Palestine*. London: I.B. Tauris.
- PGAAWC (2008) *Development or normalization? A critique of West Bank development approaches and projects*. <www.stopthewall.org/downloads/PRDPCritique.pdf> Laatst bezocht: april 2009.
- PNA (2007) *Building a Palestinian state. Towards peace and prosperity*. <domino.un.org/pdfs/PRDPFinal.pdf> Laatst bezocht: april 2009.
- Qassoum, M. (2004) *Glocal Dialectics in the Production and Reproduction of the Palestinian Space*. Unpublished PhD thesis, University of Illinois.
- Roy, S. (1987) The Gaza strip: A case of economic de-development. *Journal of Palestine Studies* 17, 1, 56-88.
- Selby, J. (2005) *The political economy of the Israeli-Palestinian peace process*. <www.allacademic.com/meta/p71807_index.html> Laatst bezocht: april 2009.